

Puti formirovanija social'noj aktivnosti ličnosti pri socializme (Způsoby utváření sociální aktivity osobnosti za socialismu)

Moskva, Mysl 1972, 139 s.

Publikace je dílem kolektivu autorů aspirantů Akademie společenských věd při ÚV KSSS a zabývá se problémy utváření sociální aktivity osobnosti za socialismu, a to zvláště u mládeže. Autoři vycházejí z teorie klasiků marxismu-leninismu, z programových dokumentů KSSS, z další podstatné literatury a také z výsledků konkrétních sociologických výzkumů, které prováděli v průmyslových podnicích a ve školách.

V první části anotované publikace je objasňován obecný charakter sociální aktivity. Sociální aktivity, stejně jako každá jiná aktivita, je „působením, jednáním“. Sociální aktivity osobnosti je nejvyšší formou aktivity člověka; projevuje se jako zvláštní kvalita, jako schopnost nejen se přizpůsobovat vnější skutečnosti, ale také tuto skutečnost měnit a přizpůsobovat svým zájmům. Na její utváření mají vliv zejména: a) sociálně třídní a světónázorová pozice osobnosti, b) zvládnutí získaných zkušeností, hodnot a norem. Autoři vycházejí z pojetí sociální aktivity jako „objektivně determinovaného subjektivního vztahu a sociálně psychologické připravenosti osobnosti k jednání, projevujícího se v příslušných způsobech chování. Toto chování znamená cílevědomou tvůrčí sociální činnost, která přetváří objektivní skutečnost i osobnost samu“.

Druhá část je věnována rozboru kritérií a úrovní sociální aktivity. Za hlavní a rozhodující kritérium je pokládán odraz určitých objektivních, společensky významných výsledků přetvářející činnosti osobnosti. I pokud jde o problém úrovně sociální aktivity osobnosti, vybírají autoři z mnoha hledisek to, které váže úroveň aktivity na kvalitativní a kvantitativní stránky vynaložené práce, na její výsledky a vynaložený čas. Úroveň aktivity závisí v rozhodující míře na stupni uvědomění si společenských a osobních zájmů.

Třetí část práce pojednává o objektivní determinovanosti sociální aktivity osobnosti. Musíme tuto aktivitu zkoumat, zdůrazňují autoři práce, ve vztahu k stávajícímu společensko-ekonomickému systému. Nerespektování této základní podmínky vede k pouhé formální charakteristice sociální aktivity, k nesprávnému pojetí jejích hybných motivů, konečných cílů a obsahu. V kapitalistické spo-

lečnosti je základem aktivity revoluční politická činnost dělnické třídy a širokých lidových mas, za socialismu směřuje tato aktivita k upevnění socialistického zřízení.

Další část práce se zabývá studiem růstu sociální aktivity osobnosti za socialismu. Tento růst je spojen nejen se změnami objektivních podmínek a s tím souvisejících změn v sociální úloze osobnosti, ale je i jedním z hlavních předpokladů úspěšného budování socialistické společnosti. Jestliže v období přechodu od kapitalismu k socialismu je objektivním faktorem sociální aktivity třídní boj, pak v rozvinuté socialistické společnosti tento faktor mizí a na jeho místo nastupuje sociálně politická a ideová jednota. Subjektivními činiteli rozvoje sociální aktivity jsou zejména — vědomí objektivních potřeb a zájmů, znalosti, ideály a světový názor. V této souvislosti jsou kritizovány snahy buržoazních ideologů, apologetů kapitalistické společnosti, ignorující aktivní úlohu člověka jako společenského subjektu.

Jaroslav Hudeček

Stanisław Kowalski: Socjologia wychowania w zarysie (Nástin sociologie výchovy)

Warszawa, Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1974, 521 s.

Sociologie výchovy v Polsku se opírá o významnou tradici danou zejména pracemi F. Znanieckého a J. Chałasińskiego z předválečného období. Také polští recenzenti knihy *Socjologia wychowania w zarysie* J. Szczepański a W. Markiewicz přispěli značnou měrou k jejímu rozvoji. Autor S. Kowalski, vycházel při zpracování této problematiky z marxistických materiálů a publikací a přihlížel současně k základním pracím z tohoto oboru v literatuře anglosaské. Vycházel jak ze sociologické teorie výchovy a marxistické obecné teorie společnosti, tak z výsledků sociologických výzkumů v řadě oblastí sociologie výchovy. Pro vytvoření úplnějšího pohledu na současný stav dané disciplíny použil i výsledků bádání v několika západních státech. Zaměřil se zejména na dva základní problémy: a) na analýzu výchovného prostředí a b) na analýzu procesu socializace jednotlivce. Vlastní členění do kapitol sleduje výchovný proces v makrorovině a mikrorovině.

Vstupem do problematiky je úvodní metodologická kapitola *Sociologie výchovy a pedagogika*. Autor v ní vymezuje předmět sociologie výchovy a zabýval se jejím vztahem k pedagogice. Pozornost věnuje i začlenění

sociologie výchovy a pedagogiky do systému věd zabývajících se výchovou a problémům jednotlivých oblastí sociologie výchovy. Zatímco dříve se sociologie výchovy soustřeďovala na analýzu kulturně výchovného prostředí, dnes je spíše zdůrazňováno úsilí o zdokonalení osvětových a školských systémů pod vlivem sociálně ekonomických a technických přeměn společnosti. Z tohoto hlediska autor analyzuje činnost jednotlivých složek výchovného systému a výchovného prostředí, tj. rodiny, školy, skupin vrstevníků, mimoškolních kulturně výchovných institucí apod. Informuje také o výzkumech prováděných v této oblasti, zejména o výzkumech souvisejících s demokratizací kulturně výchovného systému, založeného na kritériu stejného startu a stejných šancí pro všechny. Těmito výzkumy se zabývá *Výbor pro výzkum a prognózy Polské akademie věd – Polsko 2000* a týmy společenských vědců.

Kapitola druhá, *Sociální prostředí jako prostředí výchovné*, je věnována problematice společenských mikrostruktur. Autor v ní analyzuje a charakterizuje přírodní, kulturní a sociální prostředí. Vyčleňuje lokální společnost jako základní dynamickou vrstvu, dále uvádí regionální a další územní celky, na jejichž příkladech ilustruje strukturu sociálního prostředí a uvádí hlavní funkce. Závěrem se zmiňuje o výchovném působení sociálního prostředí, které se realizuje: a) v komplexu výchovných institucí, b) v systémech hodnot a mezilidských vztahů, c) v oblasti sociální patologie.

Kapitola třetí je zaměřena na problematiku rodiny jako jedné ze základních složek výchovného prostředí. Jsou zde vymezeny základní pojetí a struktura rodiny, její výchovná funkce a rozdílnost pojetí rodiny za kapitalismu a socialismu. Autor se soustřeďuje na příčiny rozpadu rodiny v období společenských přeměn, na otázku zaměstnanosti žen a změny modelu rodiny. Rozebírá předpoklady a podmínky výchovného působení rodiny na podkladě její vazby na sociální prostředí a v závislosti na její struktuře. Považuje rodinu za určitý činitel rovnováhy mezi tradicí a pokrokem ve výchovném procesu.

Skupiny dětí a mládeže jsou tématem čtvrté kapitoly. Tato problematika je zpracována jak po stránce teoretické, tak i zmapována četnými výzkumy. Převážná část kapitoly je věnována skupinám vrstevníků, jejich úloze a charakteristice. Autor rozlišuje neformální a formální skupiny vrstevníků; pozornost pak věnuje zejména třem typům skupin –

zájmovým skupinám mládeže, klikám a gangům. Obecně je charakterizuje, začíná biografií jedince podle následnosti a podle prostředí, přičemž klade váhu na jejich socializační vliv. Formální skupiny vymezuje jako zprostředkující článek mezi spontánními skupinami mládeže a světem dospělých.

Pátá kapitola pojednává o problematice školy. Autor zde opět vychází ze základního pojetí, vztahu k sociálnímu prostředí a hlavních druhů a typů škol. Rozebírá vnitřní strukturu školy, její formální a neformální organizace, soustřeďuje se na třídu jako na sociální skupinu. Jednu z podkapitol věnuje typům a způsobům řízení školy, další pak roli a povolání učitele, problémům kvalifikace. Zároveň informuje o hlavních výsledcích výzkumů v této oblasti.

Šestá kapitola, *Proces socializace*, se zabývá zejména strukturou a mechanismy socializačního procesu a jeho vlastním průběhem. Obsahuje problematiku utváření osobnosti. Průběh socializace je analyzován z hlediska fáze asociace, procesů disociace a diferencujících činitelů v prostředí.

Kapitola sedmá, *Společenská makrostruktura a výchovné systémy*, je kapitolou historicko-srovnávací. Seznamuje čtenáře se školským systémem v socialistických zemích, tj. v PLR, NDR, ČSSR a BLR, a srovnává jej s obdobným systémem na Západě, tj. v USA, Anglii, NSR a Francii. Zaměřuje se na činitele výchovných procesů, třídní charakter vzdělávání, omezení demokratizace v podmínkách kapitalismu a hlavní směry školských reforem.

Kapitola devátá, *Fungování výchovného systému v prostředí*, uvádí základní pojetí výchovného systému, jeho funkci a roli v různých prostředích s akcentem na velkoměstské, ale i na průmyslové a venkovské oblasti. Usiluje o globální pohled na problematiku a předkládá model analýzy výchovného prostředí.

Kowalského učebnice marxistické sociologie výchovy představuje významný pokus o moderní a vyčerpávající přístup k problematice. Není ještě obecnou teorií sociologie výchovy, ale je význačnou syntetickou prací, která vychází z publikované teoretické literatury k danému tématu i z řad empirických výzkumů, včetně vlastních výzkumů autora a jeho žáků. Komparace školských systémů socialistických a kapitalistických zemí pak dokládá dynamiku společenského rozvoje socialistických zemí, odražejících se v jejich výchovných systémech.

Dagmar Křížková

SOCIOLÓGIA,

vydávaného SAV v Bratislavě

Zvara J.: XV. zjazd KSČ a mládež

ŠTÚDIE

Macháček L.: Problémy a perspektivy rozvoja sociológie mládeže v ČSSR

Matějovský A.: Sociologické pojetí mládeže

Suchý J.: Úlohy a problémy socializácie mládež generácie

METODOLOGICKÁ RUBRIKA

Holda D.: Metodologické problémy sociologických výzkumů mládeže

ZO SOCIOLOGICKÝCH VÝSKUMOV

Tašký F.: Špecifiká a úlohy našej súčasnej robotníckej mládeže

Blaas G.: K problematike sociálneho profilu poľnohospodárskej mládeže

Freiová E., Munk J.: Zvláštnosti socializace studující mládeže

Z VEDECKEHO ŽIVOTA

Štípek J.: Koncepcie hlavného úkolu o mládeži v státnom programu základného výzkumu

Dubský V.: K nové etapě výzkumu mládeže v socialistických zemích

Vácha H., Palásek V.: Rozvoj poznávacej činnosti mládeže

Himal J.: SSM a sociologický výzkum dělnické mládeže

Macháček L.: O činnosti sekcí mládeže sociologických společností SAV a ČSAV

Stručková N., Velasová E.: O výskume mládeže na Slovensku

Čermáková Z.: Informace z výzkumných pracovišť v ČR

BIBLIOGRAFIA

Výberová bibliografia publikácií a článkov k problematike mládeže 1971–1975

SOCIOLOGICKÝ ČASOPIS. Vydává Ústav pro filozofii a sociologii, ČSAV, Jilská 1, 110 00 Praha 1, telefon 249–391, v ACADEMII, nakladatelství Československé akademie věd, Vodičkova 40, 112 29 Praha 1. — Objednávky a předplatné přijímá PNS, administrace odborného tisku, tř. Obránců míru 2, 656 07 Brno. Lze také objednat u každého poštovního úřadu nebo doručovatele. — Vychází šestkrát ročně. Cena jednotlivého sešitu Kčs 10,—, roční předplatné Kčs 60,—. — Objednávky ze socialistických zemí vyřizuje ARTIA, Ve Smečkách 30, 111 27, Praha 1. — Tiskne Státní tiskárna, n. p., závod 4, Sámova 12, 101 46 Praha 10. Rukopis tohoto čísla odevzdán do tiskárny v červnu 1976. Číslo vyšlo v prosinci 1976.

Sole agents for all western countries with the exception of the German Federal Republic and West Berlin JOHN BENJAMINS, B. V., Amsteldijk 44, Amsterdam (Z.), Holland, Orders from the G. F. R. and West Berlin should be sent to Kubon & Sagner, P. O. Box 68, 8000 München 34 or to any other subscription agency in the G. F. R. Annual subscription: Vol. 21, 1976 (6 issues) Dutch Glds. 56,— (DM 52,—).